

ПРОБЛЕМА ВАНДАЛІЗМУ У ДРАМАТУРГІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

THE PROBLEM OF VANDALISM IN LESYA UKRAINKA'S DRAMATURGY

Кочерга С.О.,

*orcid.org/0000-0002-0784-6848**доктор філологічних наук, професор,**професор кафедри української мови і літератури
Національного університету «Острозька академія»*

Стаття написана у продовження досліджень спектру комунікації особистості з культурною спадщиною у творчості Лесі Українки. Питання людської деструктивності, зокрема вандалізму, письменниця неодноразово порушувала у своїх працях, епістолярії. Мотив руйнації, варварства вважаємо наскрізним у творчості Лесі Українки (поезія «Ра-Менеїс», драми «На руїнах», «Кассандра», «Боярина» та ін.). У літературознавстві цей аспект проблематики у драматургії авторки досі не розглядався. Метою статті є аналіз мотивів репрезентації актів вандалізму в художньому світі письменниці, що є наслідком девіантної поведінки окремих персонажів. Основними об'єктами дослідження обрано драматичні твори «У пущі», «Руфін і Прісцилла», «В дому роботи, в країні неволі». У студії використано також фрагмент чорнового варіанту «Руфіна і «Прісцилли».

Доведено, що Леся Українка пропонує художнє осмислення насамперед вандалізму щодо витворів образотворчого мистецтва, артефактів. Мотивом для деструктивних дій особи та натовпу переважно слугують ідеологічні переконання, зокрема релігійна нетерпимість, фанатизм, брак толерантності. У випадку масових погромів чітко вказано на маніпуляційні технології, до яких вдаються ініціатори злочину. Під впливом ідейної заангажованості в особистості відбувається нівеляція естетичних критеріїв, тож культурний об'єкт розцінюється виключно як ворожа пам'ятка, котра потребує знищення.

Окрему увагу приділено вандалістським інтенціям, що їх зумовлюють переважно національне та класове пригноблення, імперська зневага до мультикультурності, характерної для населення держав-загарбників, а також непримирима імагологічна опозиція, яка не втрачає значення у сучасному глобалізованому світі. У статті проаналізовано вандалістські вчинки або наміри таких персонажів, як проповідник Годвінсон, християнка Прісцилла, неопіт Нартал, раб Гебрей. Визначено два типи вандалізму, пріоритетні у художньому світі Лесі Українки: ідеологічний; вандалізм як помста. Письменниця пропонує різнобічні погляди на причини емоційного вибуху особи, наслідком чого стає знищення об'єктів культурної спадщини, інколи наводить контрверсійні аргументи подій, що потребують вдумливої інтерпретації. У висновках наголошено на тому, що у драмах Лесі Українки конфлікт твору нерідко досягає апогею у вандалістському вчинку, який є важливим елементом його композиційної побудови.

Ключові слова: вандалізм, артефакт, колоніалізм, конфлікт, образ.

The article deals with the problem of the perception of cultural heritage by the characters in the works of Lesya Ukrainka. The issue of human destructiveness, in particular vandalism, is repeatedly raised in dramas, poetry, and epistolary of the writer. We consider the motive of destruction and barbarism to be pervasive in the works of Lesya Ukrainka (poetry Ra-Meneis, dramas On the Ruins, Cassandra, Boyarynya, etc.). In literary studies, this aspect of the author's drama has not yet been considered. The aim of the article is to analyze the motives for the representation of acts of vandalism in the artistic world of the writer, which is a consequence of the deviant behavior of particular character. The main objects of research are the dramatic works In the Forest, Rufin and Priscilla, In the House of Work, in the Land of Captivity. The research also overviews a fragment of a draft of Rufina and Priscilla.

It is proved that Lesya Ukrainka offers an artistic understanding of vandalism toward to works of fine arts and artifacts. The motive for the destructive actions of a person and crowd are mainly ideological beliefs, in particular religious intolerance and bigotry. In the case of mass destructions, the manipulative technologies used by the initiators of the crime are clearly indicated.

Particular attention is paid to vandalism, which is caused mainly by national and class humiliation, imperial disregard for multiculturalism, which is common for the population of the invading states, as well as irreconcilable imagological opposition, which does not lose significance in modern globalized world. The article analyzes the vandalism or intentions of such characters as the preacher Godwinson, the Christian Priscilla, the neophyte Nartal, the slave Jew. Two types of vandalism have been identified. The first one is of the ideological kind, and the second is a vandalism as revenge. The writer offers diverse views on the causes of a person's emotional outburst, which results in the destruction of cultural heritage. Lesya Ukrainka makes controversial arguments that require thoughtful interpretation. The conclusions emphasize that the act of vandalism often becomes the apogee of Lesya Ukrainka's drama, as well as an important element of its compositional construction.

Key words: vandalism, artifact, colonialism, conflict, image.

Постановка проблеми. Базовою константою світогляду Лесі Українки слушно визнати орієнтацію на досягнення світової культури, а культурософські питання стали наскрізними у її твор-

чому доробку. Сама письменниця з висоти часу постає визнаним інтелектуалом епохи фронтиру двох сторіч, особистістю, котра, за М. Євшаном, «приймаючи ціле насліддя культури, вживаючись

у вартості, установлені давнішими культурами... має тим краще змогу розвивати вповні інтенсивно духове життя...» [2, с. 154–155].

У драмах Лесі Українки відтворено цілий спектр комунікації особистості з культурною спадщиною. Тема спадку є наскрізним мотивом її різножанрового доробку, її турбували і відмова від нього, знищення, ігнорування тощо. У світі інтересів Лесі Українки не могли не опинитися питання людської деструктивності, зокрема такої її форми, як вандалізм. Нині у світі запобігання вандалізму є однією з найактуальніших проблем, тож доцільно осмислити цей феномен у світлі художніх образів письменниці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ХХ столітті соціокультурна детермінація особистості та формування її духовно-моральних засад стали активно розроблятися багатьма мислителями, серед яких найбільш авторитетні праці залишили Е. Гуссерль, Ж.-П. Сартр, П. Тейяр де Шарден, М. Гайдеггер, Е. Фромм, К. Ясперс та ін. Зокрема, проблеми вандалізму стали об'єктом міждисциплінарних досліджень, у які значний внесок зробили юристи, психологи, філософи, педагоги, однак досі ці аспекти системно не вивчалися на прикладі художньої творчості визначних письменників. Лише принагідно порушених питань торкалися у своїх студіях авторитетні дослідники творчості Лесі Українки М. Драй-Хмара, М. Зеров, В. Агеєва, Г. Гаджилова, Л. Демська-Будзуляк, Л. Масенко, О. Турган, Я. Поліщук та ін., хоча парадигма вандалізму у творчості Лесі Українки представлена досить широко.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз мотивів репрезентації актів вандалізму у художньому світі письменниці, смислового навантаження образів руйнації та їхньої ролі у характеристиці персонажів драматичних творів.

Виклад основного матеріалу. Хаос, закладений у людині, може виявлятися у деструктивній поведінці, спрямованій як на природне середовище, так і на предметний світ культури. Вандалізм є однією із форм агресивної поведінки людини. Під цим словом розуміють зловмисне руйнування або пошкодження культурно-історичних пам'яток, інших матеріальних і культурних цінностей, суспільних об'єктів. Зазвичай Леся Українка зображає вандалістські акти у причинно-наслідковому зв'язку, доповнюючи градацією емотивних станів їхніх виконавців, жертв, спостерігачів, що додає експресивності художньому тексту.

Етимологію слова «вандалізм» виводять від назви давньонімецьких племен, котрі розграбували Рим 455 р., однак сам термін є винаходом часів Французької революції. Вперше його використав для назви доповіді член конвенції Генеральних Штатів абат Блуа Грегуар 1794 р. Основним сутнісним елементом вандалізму прийнято вважати навмисність деструктивності. Переважно у дефініції цього поняття акцентують на аспекті відсутності смислу руйнування матеріально-культурних надбань, до чого найчастіше вдаються представники неосвічених прошарків або ж аморальні типи, схильні до епатажних вчинків.

Наслідки вандалізму проявляються у матеріальних збитках, що призводять до моральних травм, а вандалістська політика, яка заохочує до руйнування широкі маси, призводить до цивілізаційної деградації. Нерідко вандалістські руйнування спричинюють війни, різновиди бунтів, вибухи ідеологічних протистоянь, численні форми геноциду. Мотивація актів наруги суттєво відрізняється у її ініціаторів, що доводять класифікації, зазвичай відмінні між собою, у низці досліджень, однак більшість науковців схиляються до обов'язкового виокремлення таких його різновидів, як: вандалізм ідеологічний, мстивий, вандалізм як гра, як спосіб збагачення тощо. У подібному переліку варто виділити «Я-особистісний» вандалізм, який є засобом самоствердження у лиходійстві, міфологічним маркером чого є Герострат. Вчені звернули увагу на те, що вандалізм може бути як усвідомлений, так і неусвідомлений, здійснений одинаками та колективом однодумців, котрі можуть або хизуватися своїм вчинком, або виправдовувати його власною логікою, яка на позір може здаватися навіть шляхетною. Зазвичай у погромах особливо важить емоційний сплеск, тож «руйнівні дії пояснюються різними фрустраційними станами, почуттям досади, переживанням нездатності досягти чогось» [4, с. 28]. Із часом резонансні вчинки наруги стають дедалі більш вигадливими, однак можна погодитися з Е. Фроммом, котрий, засуджуючи *убогих духом*, констатував: «Для здійснення акту вандалізму не треба ні особливого старання, ні розуму, ні терпіння; все, що потрібно руйнівникові, – це міцні м'язи, ніж або револьвер...» [13, с. 277].

Леся Українка засвідчила тяжіння до своєрідної літературної «музеефікації» культурних пам'яток, які нерідко стають об'єктами вандалізму. Поринаючи у світ різних цивілізацій, авторка часто вдається до зображення архітек-

турних споруд, статуй, що із часом стають символами ідей, естетики, вірування кожної епохи. Давно минулі віки вступають у діалог із прийдешнім насамперед за допомогою мови каменю, який найменш підвладний руйнівній силі часу. Завдяки мандрівкам, що випали на її долю, Леся Українка мала можливість безпосередньо побачити найзнаменитіші споруди Давнього Єгипту, Греції, Риму. За цими величними творіннями або їхніми знівеченими залишками її уява розгортала грандіозні картини фізичного і духовного змагання задля увічнення істин, які колись здавались непорушними. Значна кількість культурних пам'яток прадавніх епох згадується у праці Лесі Українки «Стародавня історія східних народів», котра переконливо доводить, що «саме оригінальні культурні (вужче – мистецькі) здобутки з-поміж помітних досягнень цивілізації Леся Українка цінувала найбільше» [6, с. 108]. Прикметно, що у частині, присвяченій давньому Єгипту, авторка виокремлює цілий розділ під назвою «Пам'ятники», де наголошує на унікальній спадщині краю, яка відрізнялася від надбань інших країн «якщо не красою своєю, то розмаїтістю тем, простотою і надто грандіозністю», вважаючи що мистецькі роботи єгиптян були своєрідною формою комунікації з майбутнім – «Вони все будували на вічність» [12, с. 203]. Звертала увагу Леся Українка і на сліди понівечення, що випали на долю пам'ятників східних народів, їхнє «вікове плюндрування», руїни, які свідчили, як війська переможців свого часу плюндрували все, що слугувало релігійно-культурній самопрезентації подоланих. Згадує і вандалів-туристів, котрі своїми вчинками демонстрували ігнорування чужих набутоків, як-от: «Над дверима Хеопсової піраміди один німецький мандрівець видовбав величезними ієрогліфами імення короля Пруссії і тим, звичайно, показав увесь свій вандалізм» [12, с. 154]. Неодноразові фіксації оглядів руїн у різних країнах мають місце в листах Лесі Українки.

Художня інтерпретація актів руйнації та мови руїн є іманентною для художнього світу Лесі Українки. Ілюстрацією агресії щодо культурної спадщини слід вважати її вірші «Напис в руїні», «Епілог», «Ра-Менеїс». В останньому авторка кількома штрихами зневажливо змальовує безумців-грабіжників, які посягнули на культурну спадщину предків: «Руйнують стали руки безбожних гробниці і храми» [11, с. 241]. Леся Українка виразно засуджує чужинців, що бездушно колекціонують рештки екзотичної матеріальної культури чужої території, вбачаючи у них руйнівників духовної аурі національної пам'яті.

У драматичних творах із наявністю образів мистецьких артефактів Леся Українка переважно приділяє увагу актам творення, креативності задуму і процесу його втілення, однак у її драматичних текстах зафіксовано і руйнівні дії, що віддзеркалюють складні перипетії історичних змагань. Класичний приклад військового варварства і вандалізму містить драматична поема «Кассандра». Кульмінаційним маркером подолання Трої стає руйнація статуї Паллади, яка вважалася берегинею міста. Серед низки творів, де зображено варварську розправу завойовників і її наслідки, показовою є драматична поема «На руїнах». Ідейним центром тексту та символом наруги завойовників у ній постає топос Єрусалиму, столиці старовинного Юдейського царства, спаленої вавилонським військом на чолі з царем Навуходоносором II. Однак жалі над руїнами обезсилюють вигнанців, тому Тірца з характерною для неї пасіонарністю намагається викоренити паростки культу жертви серед співвітчизників і закликати їх до самовідданої праці задля відродження етносу.

Вважаємо за необхідне проаналізувати девіантну поведінку окремих персонажів драматургії Лесі Українки, здатних на вчинки, які суперечать ustalеним у суспільстві нормам поведінки, установкам і цінностям або ж ініціюють колективні вандалістські дії. Мистецький вандалізм є одним із вузлів сюжету драматичної поеми «У пущі». Акту деструкції у творі передують опис конструктивної праці талановитого скульптора Річарда Айрона над роботою, що відкривала новий етап його творчих шукань у складних обставинах ігнорування мистецтва громадою пуритан. Айрон продовжує на чужині свої заняття пластичним мистецтвом із єдиною мотивацією – «для краси», натомість приземлені колоністи «замість мрій... потребують хліба» [10, с. 37]. Намагання Айрона виліпити туземку у «своєм дикарському убранні» викликає підозри громади. Головному опонентові Айрона Годвінсону вдається за допомогою вправних маніпуляцій громадською думкою викликати гнів колоністів, спрямований на художника, який нібито «невинну дівчину» спонукав до служби Астарті, що для вірян уособлювала усіх богів язичництва. Побачивши статую індіанки, святенники все-таки відчували «подив до гарного твору», але Годвінсону вдається «розпалити релігійний фанатизм громади й нацькувати її на Річарда» [7, с. 36]. Нагадавши розгубленій юрбі про знищення Мойсеєм «кумира золотого», він промовисто вказує на статую як «гідоту ідолянську». Страшне масове побоїще у тексті зафіксоване в одній із

ремарок: Метью Фільдінг «великою палицею своєю збиває статую з примосту, вона падає і розбивається. Громадяне хапають, де тільки під руку попадається, усе належне до скульптури: ескізи, бюсти і т. ін., навіть знаряддя, толочать, трощать, кидають у комінок...» [10, с. 84]. В одну мить відважні англійці, з якими митець мав намір «змагатись за нове життя», вочевидь перетворюються на «невігласів», «диких людей», інквізиторів свободи думки та мистецької фантазії, вандалів. На думку Л. Масенко, цей погром є свідченням цілковитої підпорядкованості пуритан авторитету фарисея Годвінсона, а «причиною злочину стало масове поневолення розуму і підкорення людей волі головного ідеолога» [5, с. 44]. Розбита статуя індіанки врешті призвела до болісної творчої кризи митця, яку той не зміг подолати. Таким чином, вандалізм руйнує не лише матеріальні цінності, але й тонку матерію мистецької інспірації, деформує і збіднює перцепцію її поціновувачів.

Зауважмо, що у творах Лесі Українки знищення культурних пам'яток найчастіше зумовлює фанатизм віруючих, однак релігійний вандалізм у її творах далеко не одноманітний, майже завжди картини руйнації супроводжують психологічні ескізи очевидців, котрі усвідомлюють цінність знищеного. Їхня гостра реакція зазвичай викликана не лише болісним усвідомленням втрати унікальної естетичної пам'ятки, що втілює сакральність світогляду предків, але й жаскою жорстокістю мародерів. Прикладом такої кульмінаційної ситуації слід вважати історію з руйнацією коштовної фрески у драмі «Руфін і Прісцилла».

За сюжетом твору, громада християн ухвалила «замазати» фарбою або глиною головну оздобу дому господаря – фреску, що ілюструє міф про Адоніса та Венеру. Згідно з давньогрецькою міфологією Адоніс – це юнак-красень, із яким пов'язаний культ воскресіння весни. У художніх роботах європейських митців зображення Адоніса і Венери відзначалася підкресленою чуттєвістю. Гість Руфіна, делятор і провокатор Круста, дозволив собі у присутності християн підкреслити еротичність фрески, а згодом і зіставляти Діонісів культ із християнством, порівнювати Адоніса з Ісусом, що для останніх було неприпустимо, однак варто згадати слова Ієроніма, які наводить Дж. Фрейзер у праці «Золота гілка»: «Рідне місто Господа, Віфлеєм... знаходиться в тіні гаїв ще більш давнього бога, Адоніса, і там, де проливав сльози немовля Ісус, був оплаканий коханий Венери» [14, с. 459]. Єпископ і громада задля заперечення ідолянського культу вдаються до

вандалістської акції, оскільки «предивна мозаїка» нібито може викликати блюзнірські думки у присутніх. Цей вчинок остаточно підриває довіру до християн із боку Руфіна, котрий намагався прийняти віру дружини попри внутрішній спротив філософа-скептика. Утім, він, хоч і «з великим боєм», надає карт-бланш дружині:

І. Іди руйнуй,
що хочеш і як хочеш. Та не змушуй мене до того докладати рук – се понад силу, я того не можу... [9, с. 189].

Звістка про те, що мистецьки відтворений міф покриває шар білої фарби, свідчить про повсякчасний двобій культур, агресію ідеології, яка утверджується пізніше, до естетичних знаків минулих пріоритетів соціуму. Ніхто із присутніх не захищає розкішну фреску, причому дружина Руфіна Прісцилла, котра у громаді християн вважається мало не святою, сама просить дозволу чоловіка, не без сумнівів і внутрішнього протистояння, «малюнки знищити». У чорновому варіанті твору фанатизм Прісцилли ще більш виражений. У ньому вона виступає ініціатором знищення статуй богів, споруджених перед будинком відповідно до звичаїв епохи язичницького політеїзму. Натуралістичні сліди розправи християнки засвідчує уламок ноги на п'єдесталі; агресія щодо символів іншої релігії керує її вчинками:

II. Я власне через те їх поскидала,
бо я ненавижу оту красу... [9, с. 389].

Отже, релігійний фанатизм здатний пере-креслити будь-які етичні й естетичні табу. Аналогічний приклад має місце у драматичній поемі Лесі Українки «Адвокат Мартіан», де ініціатором нищення ідолянського олтаря і статуї постає юнак Ардент.

Окремої уваги заслуговують вандалістські інтенції, відображені у творах Лесі Українки, які слід вважати наслідком пристрасного прагнення справедливості з боку колонізованого народу, що зазнав чимало утисків від завойовників. У її драмах об'єктом гніву стають культурні надбаня і мистецькі шедеври імперій, які водночас засвідчували руйнацію національної замкнутості природи творчості. Протест проти грабіжницької політики агресорів є складником конфлікту у драматичній поемі «Оргія». Вандалізм у деяких текстах Лесі Українки постає терористичним злочинном, на який штовхає болісний брак волі, безвихідь, неможливість застосувати інші форми спротиву. Зразком такого типу вандала, ставлення до якого контрверсійне як із боку інших персонажів, так і реципієнтів, слід вважати образ Нартала із драматичної поеми «Руфін і Прісцилла».

Нартал – колишній номад-раб, котрого викупив молодий патрицій Кней Люцій, надавши юнакові статус відпущеника, ставши йому другом і вчителем. Люцій зробив чимало для освіти Нартала та зміни його світогляду, однак той гостро відчував духову залежність. І притлумлений гнів африканця вибухнув, коли він остаточно розчарувався у християнстві, побачив у ньому лише ще один спосіб поневолення людини. Нартал уже встиг оцінити унікальні культурні надбання Риму, але, опинившись у в'язниці, він остаточно усвідомив, що імперія процвітає завдяки завойовницькій політиці, її розбудова відбувалася водночас, а частково і завдяки нищенню інших культур, присвоєнню їхнього потенціалу, асиміляції, що стала смертоносною для переможених народів. Тож прагнення до помсти колишнього раба стає його ідеєю-фікс, перед якою безсилі освіта і морально-етичні застороги. Нартал лякає усіх декларацією бажання спалити Рим, розвіяти «римський попіл вітром», «щоб і трава не виросла» [9, с. 201], що видається усім божевіллям. Тільки Люцій не може повірити у такий намір друга, і врешті сам варвар мусить визнати, що на це б йому не вистачило відваги.

Слід наголосити на тому, що кожен із подібних персонажів-бунтарів у Лесі Українки вважає за доцільне здійснювати руйнівні вчинки не лише задля помсти у неволі, але і зробити це свідомою метою за умови отримання свободи та влади. Ненависть до чужого, ворожого може стати ідеологічним прапором, причому йдеться не тільки про пригноблені нації, але й класи. Запальна знедолена особа, зазнавши безпощадної експлуатації, не здатна міряти культурні об'єкти мистецькою вартістю, вона стає сліпою і глухою, відсікає частку природи людяності у самій собі, стає прикладом для наслідування, очільником натовпу, який легко піддається спокусі деструкції. У такому разі вандалізм і навіть вандалістські інтенції стають свідченням саморуйнації «Я», деградації спільноти, наслідки якої не завжди можна оцінити неозброєним оком сучасників. Тільки з висоти часу стає очевидною трагедію історичних відтинків, позначених масштабними вандалістськими злочинами, що засвідчують згущення психічних відхилень під впливом аксіологічних пріоритетів, проголошених політиками й ідеологами волонтаризму.

Проблема вандалістських інтенцій порушена у діалозі Лесі Українки «В дому роботи, в країні неволі». Розгорнений у ньому конфлікт між рабами, Єгиптянином і Гебреєм, у літературознавці досі оцінюють неоднозначно. Щодо власне

гебрея, то у ньому найчастіше вбачають месника, людину революційних переконань. На питання, що зробив би він, отримавши волю, Гебрей відповідає Єгиптянови:

Розруйнував би

усі ті храми ваші й піраміди!

Порозбивав би всі камінні довбні! [8, с. 268]

Як бачимо, його наміри цілком суголосні планам, які виголошує із прокляттями «безумний варвар» Нартал із драми «Руфін і Прісцилла». На думку Л. Демської-Будзуляк, раб-гебрей «прагне знищення полону, ідеальна реальність полягає для нього у повному викорінненні рабства» [1, с. 94]. О. Забужко відносить діалог «В дому роботи, в країні неволі» до творів, що репрезентують широку «галерею “образів насильства” в Лесі Українки», котра завжди передає їх «не в зовнішньо-подісвому вираженні, а в “інтериоризованому”, морально-психологічному» [3, с. 226]. Оскільки для творів Лесі Українки характерний профетизм, що слушно відзначають дослідники її творчості, то нескладно побачити в образі раба-гебрея проєкцію на вандалізм більшовиків, яким буквально через якийсь десяток років після написання твору буде позначений прихід до влади колишніх палких революціонерів. Актуалізується і вічна проблема нездатності толерувати традиції та культуру чужинців, і ця непластичність зумовлює бажання тотального винищення культурних надбань, що плекалися століттями і є втіленням художнього генія народів.

Висновки. Леся Українка зарекомендувала себе справжнього інтелігенткою, із притаманною їй відкритістю до світу та толерантністю. Цілісна натура, спрямована виключно на позитивні сигнали читачеві, вона не цуралася естетики руйнації, без якої не буває перетворення. Конфлікт твору нерідко у її драмах досягає апогею у вандалістському вчинку, що є важливим елементом композиційної побудови. Широко репрезентована у творчості Лесі Українки типологія персонажів, для яких руйнування творчої спадщини попередніх поколінь стає надією. Переважно їх об'єднує фанатизм і внутрішнє рабство, що є наслідком фізичної чи ідеологічної залежності. Найчастіше свідомі руйнівні вчинки, здійснені героями її драм, репрезентують ідеологічний вандалізм і вандалізм як помсту. Вандалістські інтенції, зображені письменницею, укорінені в імагологічній опозиції, трагізм якої досі залишається актуальним у глобалізованому світі.

Зазвичай вандалізм ідентифікує біфуркаційний вибух агресивного потенціалу спільноти, особис-

тості, однак у конкретному прояві він може мати вагоме мотиваційне підґрунтя, що робить сам вчинок контрверсійним. Варто також пам'ятати, що мистецтво, попри його конструктивну мету, – це

завжди певна руйнація старих канонів, що також є одним з аспектів палітри деструкції у творчості Лесі Українки та заслуговує подальшого дослідницького осмислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Демська-Будзуляк Л. Драма свободи в модернізмі. Пророчі голоси драматургії Лесі Українки. Київ : Академвидав, 2009. 184 с.
2. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика. Київ : Основи, 1998. 658 с.
3. Забужко О. *Notre dame d'Ukraine*: Українка в конфлікті міфологій. Київ : Факт, 2007. 604 с.
4. Любченко А.О., Савельєва Н.М. Соціальні проблеми і профілактика вандалізму: навчальний посібник. Полтава : ПНПУ, 2018. 75 с.
5. Масенко Л.Т. Пророк і фарисей (Ключова образна опозиція в драматургії Лесі Українки). *Урок української*. 2000. № 3. С. 39–44.
6. Романов С. «Стародавня історія східних народів» і поезія Лесі Українки на єгипетські теми (порівняльний аспект) *Леся Українка: доба і творчість*. Т. 3. Луцьк, 2009. С. 106–121.
7. Соколова В. Ідеологія та життєва практика пуританства у драмах Бернард Шоу «Учень диявола» та Лесі Українки «У пущі». *Слово і час*. 2012. № 7. С. 27–39.
8. Українка Л. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Т. 1. Луцьк, 2021. 512 с.
9. Українка Л. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Т. 2. Луцьк, 2021. 424 с.
10. Українка Л. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Т. 3. Луцьк, 2021. 656 с.
11. Українка Л. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Т. 5. Луцьк, 2021. 928 с.
12. Українка Л. Повне академічне зібрання творів : у 14 т. Т. 10. Луцьк, 2021. 528 с.
13. Фромм Э. *Анатомія человеческой деструктивности*. Москва, 2009. 635 с.
14. Фрззер Дж. Золотая ветвь. Исследование магии и религии. Т. 1. Москва, 2001. 528 с.

УДК 82.161.2.09

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.48>

РАДЯНСЬКА КИРГИЗІЯ (1929 РІК) ІВАНА БАГМУТА Й МИХАЙЛА ПОГРЕБЕЦЬКОГО: НАЦІОНАЛЬНІ ТРАВМИ

I. BAHMUT'S AND M. POHREBETSKYI'S SOVIET KYRGYZSTAN (1929): REPRESENTING NATIONAL TRAUMAS

Пупур І.В.,

orcid.org/0000-0001-5353-731X

доктор філологічних наук,

старший науковий співробітник відділу компаративістики

Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка Національної академії наук України

У 1929 році Всеукраїнська наукова асоціація сходознавства організувала експедицію до Хан-Тенгри. Михайло Погребецький (професійний альпініст) очолив групу дослідників, серед яких був і український письменник-початківець Іван Багмут. Обидва написали подорожні нариси: «Подорож до небесних гір: нотатки туриста до центрального Тінь-Шану» І. Багмута (1930 рік) і «Хан-Тенгри» М. Погребецького (1934 рік). Ключовими імагологічно-етнографічними об'єктами І. Багмута й М. Погребецького стали киргизи (як тубільці), українці (як емігранти) й дунгани (як переселенці з Китаю). Чому вони? По-перше, ці народи разом з узбеками й росіянами домінували на теренах радянської Киргизії (65% населення – киргизи). По-друге, до складу експедиції М. Погребецького входила ще група кінооператорів Всеукраїнського фотокіноуправління, завданням яких було зняти не лише сходження на Хан-Тенгри, але й побут саме киргизів, українців і дунган.

Історія азійсько-європейських взаємин на території російського Туркестану пережила різні етапи – це і неприйняття, і відкрита ворожнеча, і намагання співіснувати мирно. Водночас і киргизи, і дунгани, і українці, про яких оповідали І. Багмут і М. Погребецький, перебували ще в постравматичному стані, коли їхні національні болі, образи, переживання (головним чином набуті за часів царської Росії) не були забуті й повністю вилікувані. Власне, у подорожніх нарисах І. Багмута і М. Погребецького (більшою мірою останнього) творився імідж Радянського Сходу (1929 рік) як місця, де лікуються травми та формується національно багатоліке населення, дружлюбне один до одного. Тобто вповні в руслі більшовицької ідеології щодо братерства й рівності народів. А для підсилення ефекту правильності